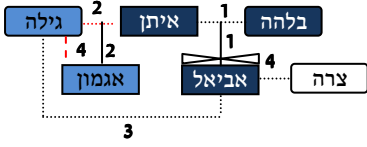

יבום אמו אנוסת אביו וט ע"א "אמר ליה לוי" - ע"ב "כגון זו"

אמו אנוסת אביו וצרתה

1. איתן ובלהה (1) נישאו, והולידו את אביאל
2. איתן אנס את גילה (2), ונולד אגמון
3. אביאל [אחיו מאביו] וגילה (2) נישאו
4. אביאל נפטר, וגילה באיסור יבום לאגמון (אימו) ופוטרת את צרתה מיבום

המשנה מונה חמש עשרה נשים שפוטרות צרותיהן, ומקשה לוי: ישנה אישה נוספת שפוטרת צרותיה. תשובתו של רבי: אם התכוונת ל"אמו אנוסת אביו", הרי שאין המשנה שונה מקרים שיש עליהם מחלוקת. הגמרא מתקשה בדברי רבי, בכך שהיא מביאה מספר דינים במשנה שנחלקו בהם התנאים, ולאחר מכן דוחה אותם. הדחייה האחרונה מבוססת על דבריו של רבי חייא (שיוסברו גם בדרך נפרד) ע"פ תרגומו של רב ספרא, והגמרא מביאה

שלושה תירושים: רבי לא סובר את דבריו של רבי חייא, רבי סובר את רבי חייא אך לא מעמידו כהסברו של רב ספרא, או כוונת ניזפתו של רבי שלא ייתכן להעמיד "אימו אנוסת אביו" כיוון שמשתנתו היא שיטת רבי יהודה (שאסור יבום באנוסה במקום של איסורי ערוה כדין נשואות).

לוי: מדוע המשנה שנתה רק חמש עשרה דוגמאות של נשים שלא חולצות, שתשנה גם דוגמא נוספת?

חמש עשרה נשים פוטרות צרותיהן וצרות צרותיהן, מן החליצה ומן היבום, עד סוף העולם.

רבי: כמודה לי שאין ללוי (שהיה תלמידו. סנהדרין יז ע"ב) מוח בקודקדו (ונזפו על כן שמתוך שאלתו עולה שלא עיין במשנה כראוי). האם התכוונת שיש להוסיף את המקרה: "אימו שהיא אנוסת אביו" שפוטרת צרתה, הרי זו מחלוקת רבי יהודה ורבנן (לדעת רבי יהודה אסור לאדם לשאת את אנוסת אביו לאישה), והמשנה לא עוסקת במקרים ששנויים במחלוקת (כיוון שלרבי יהודה מקרה זה לא יכול להתרחש לעולם).

נושא אדם אנוסת אביו ומפותרת אביו (ורק נישואין אוסרים את הבן באשת אביו)... **רבי יהודה אוסר באנוסת אביו ומפותרת אביו** ("ולא יגלה כנף אביו" (דברים כג, א), כנף שראה אביו - לא יגלה).

הגמרא מביאה חמש דוגמאות שהמשנה שנתה מקרים השנויים במחלוקת, כדי להקשות על שיטתו של רבי:

דחייה	המשנה שנתה	המחלוקת
דברי רבי נסובים רק אודות המשנה הראשונה שלנו (אבל בשאר הפרקים הכלל לא חל, ולכן ניתן לשנות מחלוקת במשנה)	[משנה כ ע"א (פרק שני)] "איסור קדושה - חולצת ולא מתביימת". ולדעת רבי עקיבא אין חולצת ומתייבמת?	[משנה כ ע"א] איסור מצוה (עירות שנאסרו מדברי סופרים, כדי להרחיק אדם מהעירות. כדו' אם אימו, מפני ערוות אימו) ואיסור קדושה (נישואין שיש בהן לאו בלא כרת. כדו' אלמנה לכהן גדול) - חולצת ולא מתביימת (כיוון שאין בה כרת, יש עליה "זיקת יבום" להזיקה חליצה, אך כיוון שיש בה לאו, אסורה היא בייבום). [משנה מט ע"א] איזהו ממזר? כל שאר בשר שהוא ב"לא יבא" דברי רבי עקיבא (לרבי עקיבא אפילו הנולד מערוה שיש בה רק לאו (בלא כרת או מיתת ב"ד) הלאו חמור להחשיב את הנולד כממזר כדון ערוה גמורה. וממילא לר"ע אף ב"חייבי לאוין בעריות" לא חלה "זיקת יבום", ופטורה האלמנה מחליצה ומייבום).
דעת בית שמאי במקום שישנה שיטת בית הלל - אינה שמנה (ולמעשה אין מחלוקת כלל במשנה).	[משנה ב ע"א] חמש עשרה נשים פוטרות צרותיהן וצרות צרותיהן, מן החליצה ומן היבום... ואשת אחיו שלא היה בעולמו". ולדעת רבי שמעון חולצת ומתייבמת?	[משנה יח ע"ב (פרק שני)] שני אחים ומת אחד מהן, ויבם השני את אשת אחיו, ואח"כ נולד להן אח אחד ומת (האח השני, ונפולות לפני האח השלישי נשותיו) - הראשונה יוצאה משום אשת אחיו שלא היה בעולמו (אין האישה נופלת לפני האח השלישי, כיוון שלא היה קיים בעולם בזמן שמת אחיו הראשון ולא חל עליו "זיקת יבום", ולדידו היא אסורה עליו לעולם כ"אשת אח" ופטורה מחליצה ומייבום), והשניה משום צרתה (של איסור ערוה)... רבי שמעון אומר: מייבם לאיזו מהן שירצה או חולץ לאיזו מהן שירצה (כיוון שלפני שנולד האח השלישי כבר התייבמה האלמנה לאח השני, לדידו אין לאישה כל קשר לאח הראשון, אלא רק לאח השני, וממילא מותרת היא וצרתה לייבום).
יח ע"א ב- הגמרא פורכת את שיטתו של רבי אושעיא מבריתא (והזר התירוץ להלן, שלכ"ע ב"נולד וייבמה" שפטורה מחליצה וייבום, וזוהי כוונת המשנה)	[משנה ב ע"א] פוטרות צרותיהן... מן החליצה ומן היבום... ואשת אחיו שלא היה בעולמו". ולדעת רבי שמעון חולצת ומתייבמת (בין "נולד וייבמה", ובין "ייבמה ונולד", סובר רבי שמעון שחולצת ומתייבמת)?	[משנה יז ע"א (פרק שני)] כיצד "אשת אחיו שלא היה בעולמו"? שני אחים ומת אחד מהן ונולד להן אח, ואח"כ ייבם השני את אשת אחיו ומת (האח השני) - הראשונה יוצאה משום "אשת אחיו שלא היה בעולמו" (האח השלישי לא מייבמה, כיוון שנאסרה לו שעה אחת בעת שנולד משום "אשת אח" (הראשון) בלא היתר יבום (כיוון שלא היה בעולמו של אחיו הראשון שנפטר), לעולם נאסרה עליו), והשניה משום צרתה (של איסור ערוה). [יח ע"ב] אמר רב אושעיא: חלוק היה רבי שמעון אף בראשונה (לא רק במקרה השני (המופיע בדרך יח ע"ב) ש"ייבמה ונולד" שמופיע במשנה שרבי שמעון חולק, אלא גם במקרה הראשון (המופיע בדרך יז ע"א) ש"נולד ואז ייבמה" רבי שמעון חולק).

רבי חייא אליבא פירושו של רב ספרא מעמיד במשנה אף במקרה שיסודו במחלוקת חכמים ורבי שמעון, משמע שהמשנה שונה אף מחלוקת?

1 רבי אינו סובר את הכללים של רבי חייא (ולשיטתו, אין נאמר "בכולן אני קורא בהן"), והמשנה שנתה רק מקרים שאין בהם מחלוקת (והמקרה של "אשת אח שלא היה בעולמו" בגולד ואז ייבם עסקינן, ולכ"ע אסור הנולד החדש לייבם את האלמנה משום ערוות "אשת אח" (יח ע"ב), ולכן רבי כעס על לוי שאינו דייק כראוי במשנה).

2 רב אדא קרחינא בשם רבא: רבי סובר את הכללים של רבי חייא, והתכוון לומר ללוי: לא תוכל להכניס את המקרה של "אמו אנוסת אביו" תחת הכללים של רבי חייא, וכיוון שכך אין לשנות מקרה זה במשנתנו.

שהרי רבי חייא שנה שני שלבים: א. שתי אחיות שנופלות לייבום. ב. שאחת אסורה ליבם הראשון ומותרת ליבם השני, והשנייה אסורה ליבם השני ומותרת ליבם הראשון. אם נעמיד שיעקב אנס שתי אחיות (ומתקיים כלל א), והוליד מהן שני בנים (לוי ויהודה), ונישאו האחיות לשני בניו (ראובן ושמעון), הרי כשמתו שני בניו (ראובן ושמעון) - שתי האחיות נופלות לפני בניהן (לוי ויהודה) לייבום, אך כל אחת אסורה לשני האחים משום ערוות "אמו" וערוות "אחות אמו" (ולא מתקיים כלל ב).

אם נעמיד שיעקב אנס שתי נכריות (שתי נשים זרות זו לזו, ולא מתקיים כלל א), כששתיהן יפלו לפני בניהן לייבום, כל אחת מותרת לפני אחד האחים ואסורה לפני בנה (ומתקיים כלל ב).

3 רב אשי: לרבי אינו סובר את הכללים של רבי חייא, ורבי סובר שהמשנה עוסקת במחלוקת, וכעסו של רבי על לוי, כיוון שלא דיקדק במשנתנו להבינה שהיא שיטת רבי יהודה (כמוכח מהמשך המשנה בדף יג ע"א), ולדעת רבי יהודה אסור לאדם לשאת את אנוסת אביו (כיוון שגילתה את ערוה אביו. צז ע"א. ראה תחילת הסוגיה), ואם כך כיצד לוי העלה על דעתו להעמיד מקרה נוסף במשנה "אימו אנוסת אביו"!

? רבינא לרב אשי: אף לרבי יהודה ייתכן מצב של "אימו אנוסת אביו", במידה ו"אם" עבר אחד מהאחים על האיסור ערוות "אנוסת אביו", ומת - ונפלה אותה אישה לפני האחים.

ארבעה אחין שנים מהם נשואים שתי אחיות, ומתו (שני) הנשואים את האחיות - הרי אלו חולצות ולא מתייבמות (כיוון שעל כל אח (השלישי או הרביעי) מוטל לייבם שתי אחיות, ואפילו אם ייבם אחת מהן, להלכה נחשב כאילו הוא נשוי גם לאחותה ("אחות זקוקתו") עקב הזיקת ייבום שביניהם (ויש איסור ערוה בכך) - אסור לו לייבם... היתה אחת (לדו: אלמנת האח הראשון) מהן אסורה על זה (האח השלישי) איסור ערוה, והשנייה (אלמנת האח השני) אסורה על זה (האח הרביעי) איסור ערוה, האסורה לזה (אלמנת האח הראשון לאח השלישי) מותרת לזה (האח הרביעי), והאסורה לזה (אלמנת האח השני לאח הרביעי) מותרת לזה (האח השלישי).

וזו היא שאמרו: אחותה כשהיא יבמתה (כששתי האחיות נחשבות יחדיו: גם כ"אחות" וגם כ"יבמה" הנופלת לייבום לפני האח) או חולצת או מתייבמת (איסור הערוה בין האח השלישי לאלמנת האח הראשון גורם שאין "זיקת ייבום", ואין בינה ליבם קשר כלל - הרי הוא יכול לשאת את אחותה, שאין האחיות השנייה נחשבת "אחות זקוקתו". למעשה, איסור ערוה "אחות אשתו"/"אחות זקוקתו" אינו מתבטא עקב איסור ערוה אחר).

אמר רב יהודה בשם רב, וכן שנה רבי חייא בברייתא: בכולן (בכל חמש עשרה הנשים של משנתנו) אני קורא בהן (ניתן לקיים בהם את מאמר סוף המשנה) "האסורה לזה מותרת לזה, והאסורה לזה מותרת לזה ואחותה כשהיא יבמתה או חולצת או מתייבמת" (דהיינו, ניתן "להכפיל" כל תיאור של איסור ערוה המופיע במשנה, כך שנופלות לייבום שתי אחיות, כאשר כל אחת מהן אסורה באיסור ערוה לאח אחד ומותרת לאח השני).

1 רב יהודה: מאמרו של רב חייא מוסב רק על תשע הנשים האחרונות המופיעות במשנה, אך לא על השש הראשונות (שהן: בתו, נכדתו מבנו או מבתו, וכן בתו ונכדתו מאשתו) כיוון שאפשרות "ההכפלה" תיתכן רק אם נעמיד המקרה הראשון (בתו) שהיה אונס (כיוון שלא תיתכן אפשרות שלאותן שתי אחיות יהיו אותו אבא ואבא, כיוון שבשעה שנישאה אימן לראשון, אין היא יכולה להינשא גם לאח השני, אפילו אם גירשה הראשון (משום ערוות "אשת אח"). לכן מוכרחים לומר שהאחים אנסו אותה, וכך נולדו האחיות שלבסוף נופלות לפנייהם לייבום), אך באופן רגיל של נישואין לא ייתכן כזו אפשרות, והמשנה לא עוסקת במקרי אונס (למרות שחמשת המקרים הנוספים ייתכנו בלא אונס, כל הקבוצה נידונה כאחת, ולדעת רב יהודה על כולן לא נסובו דברי רבי חייא).

2 אביי: מאמרו של רב חייא מוסב אף על השש הראשונות (שהן: בתו, נכדתו ממנו או מאשתו) אף שאפשרות "ההכפלה" תיתכן רק אם נעמיד המקרה הראשון (בתו) שהיה אונס, כיוון שתתיכן כזו אפשרות (בין מהנישואין בין מהאונסין) המשנה עוסקת בה, מלבד המקרה "אשת אחיו שלא היה בעולמו", כיוון שיש מחלוקת בדין זה בין חכמים לרבי שמעון (יח ע"ב), רבי חייא לא אמר את דבריו על מקרים שיש בהם מחלוקת (רק לדעת רבי שמעון תיתכן אפשרות "הכפלה", במידה ונולדו שני היבמים לאחר הנישואין של אלמנת האח לאחיו השני. אך לפי חכמים אסור כל יבם שנולד לאחר פטירת אחיו באלמנתו לעולם, משום ערוות "אשת אח" שאין לה היתר ייבום בעולמו).

3 רב ספרא: מאמרו של רב חייא מוסב על כל החמש עשר נשים שמופיעות במשנה, אף שבמקרה "אשת אחיו שלא היה בעולמו" הדבר מתאפשר רק לשיטתו של רבי שמעון (במקרה וישנם שישה אחים, כאשר סדר האירועים הינו: מת (האח הראשון) נולד (היבם הראשון) וייבם (האח השני את אלמנת הראשון, ומת - נופלת האלמנה לפני היבם הראשון); מת (האח השלישי) נולד (היבם השני) וייבם (האח הרביעי את אלמנת השלישי, ומת - נופלת האלמנה לפני היבם השני)), רבי חייא שנה את דבריו גם במקום של מחלוקת.

משנה יג ע"א שש עריות חמורות מאלו (וחמורות כיוון ש), מפני שהן נשואות (יכולות רק להינשא) לאחרים (ואסורות על כל האחים בשווה) - צרותיהן מותרות (כיוון שהערוה נשואה לזר): אמו, ואשת אביו (שאינה אימו), ואחות אביו, אחותו מאביו (אחים למחצה, אמה אינה אימו), ואשת אחי אביו (דודתו), ואשת אחיו מאביו (גיסתו).

מה הכוונה ב"אמו"?

א. שאביו נשאה - הרי כבר נאמר בהמשך המשנה: "אשת אביו".
ב. שאביו אנסה - המשנה אומרת שאותה אישה אסורה על כל האחים בערוה, אבל לאחרים אינן אסורות. מכאן שהמשנה היא כדעתו של רבי יהודה הסובר שדין אנוסה כדין נשואה - ואסור לבן להינשא לאשת/אנוסת אביו (אף שאיננה אימו, כיוון שגילתה ערוות אביו בכל אופן שיהיה. צז ע"א).

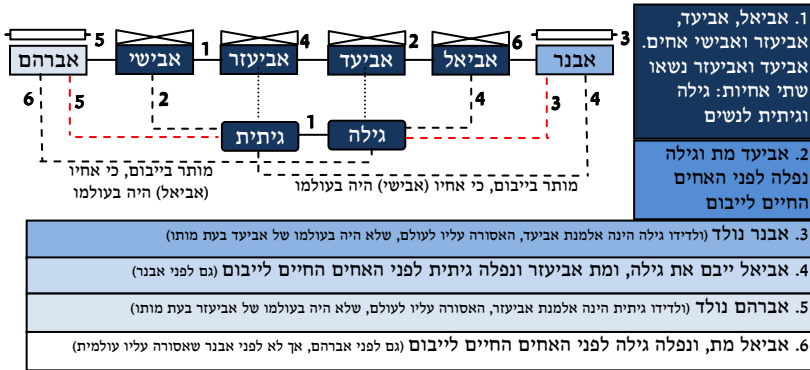
המשנה איננה נוקטת מקרים של "אם" (ולכן אין לנקוט לשיטת רבי יהודה במשנתנו דין "אימו אנוסת אביו")

ניתן למצוא מקרה שאמא נופלת לפני בנה לייבום, כאשר היו נישואיו של הבן אל האמא בהיתר, כאשר מי שביצע את האונס היה אביו, ולא הוא. כדו': ראובן נשא בהיתר אישה, ואביו יעקב הרשע אנס אותה (כלתו) והוליד ממנה בן (ממזר). כאשר ראובן מת בלא בנים - נופלת האישה לפני אח בעלה - הבן הממזר (ואף עליו מוטל ליבם. כב ע"א). כיוון שאותה אישה אסורה בערווה על בנה, צרחה גם נפטרה מהחליצה וייבום. אם כך גם לרבי יהודה ניתן לשנות במשנה "אימו אנוסת אביו" שנעשו הנישואין בהיתר?

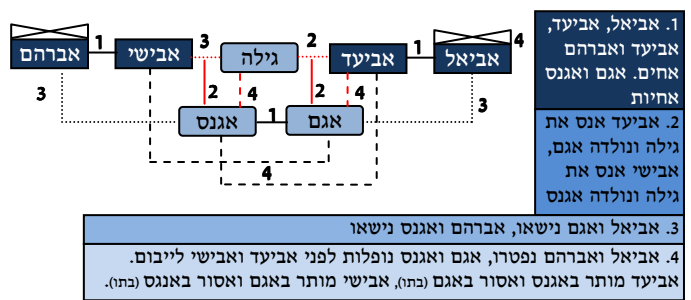
המשנה עוסקת רק במקרים שנעשו בהיתר, אך מקרים שנעשו באיסור, כדו' אונס (ללא הבחנה האם היבם או אבי היבם ביצעו) המשנה לא נקטה אותם (לכן אין לשנות את המקרה האסור לפי רבי יהודה "אימו אנוסת אביו" (ועל כך דקדק רבי), או כאשר אבי היבם אנס את כלתו).

אע"פ שרבי כעס על לוי שלא דיקדק במשנתנו ורצה להוסיף "אימו אנוסת אביו", כשלו סידר את הברייתות שלפניו הוסיף את האישה השש-עשרה לחמש עשרה הנשים המופיעות במשנה:
 "פעמים פוטרת צרתה, ופעמים אינה פוטרת צרתה, כיצד? היתה אמו נשואת אביו ונשאת לאחיו (והיא אסורה עליו בכרת, וממילא הקידושין לא תופסין בה) מאביו ומת - זו היא אמו שאין פוטרת צרתה (כיוון שלא היו נישואין אין האם נופלת לפני האח השני לייבום, והצרה נופלת בייבום). היתה אמו אנוסת אביו (אביו הרשע אנס את כלתו והוליד בן) ונשאת לאחיו מאביו ומת - זו היא אמו שפוטרת צרתה (כיוון שהיא צרת ערווה. כמקרה שהובא בשאלה לעיל). ואע"פ ששנו חכמים במשנתנו חמש עשרה (נשות ערווה שפוטרות צרותיהן) יש לנו להוסיף שש עשרה כגון זו".

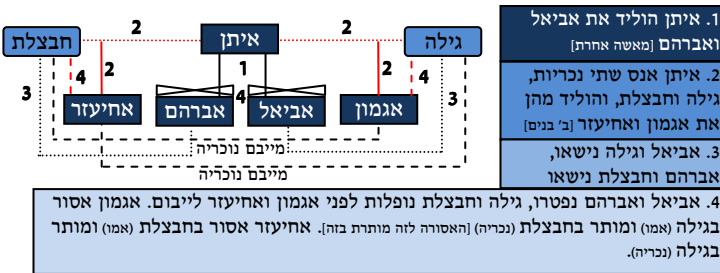
אחיות בערווה "אשת אחיו שלא הייתה בעולמו" (אליבא דרבי שמעון שייבם ואז נולד)

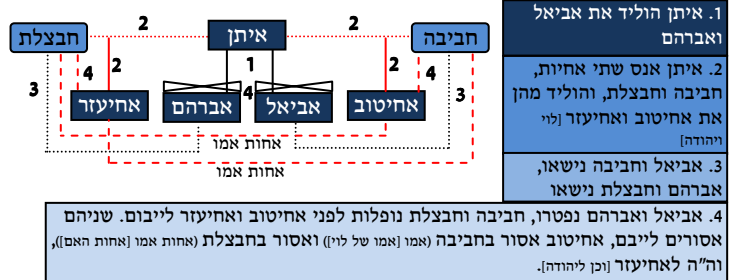
אחיות בערווה "בתו" (שתי אחיות מן האם שנולדות לפני שני אחים, שהם אביו)

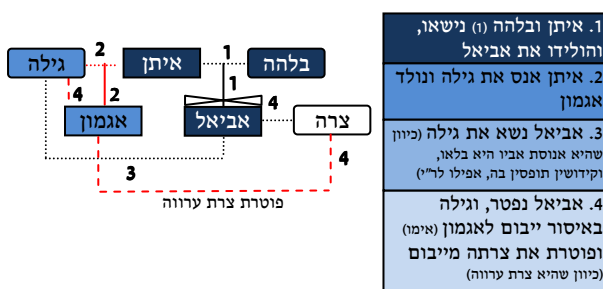
[אפשרות ב] אמו אנוסת אביו (שתי נכריות - מתקיים כלל ב "אסורה לזה ומותרת לזה")

[אפשרות א] אמו אנוסת אביו (שתי אחיות - מתקיים כלל א "אחותה שהיא יבמתה")

[אפשרות ב] אימו אנוסת אביו (אמו פוטרת צרתה)

[אפשרות א] אימו אשת אביו (אמו שאין פוטרת צרתה)

